

Mondverzorging Verpleeghuisbewoners

De dag van de verzorging 2008

TNO | Kennis voor zaken

Annemarie Schuller

Gezonde mond, van belang?

- Eten (kauwen / bijten)
- Spreken
- Esthetiek
- Sociaal functioneren

Concluderend:

- Algehele gezondheid (o.a. voeding)
- Kwaliteit van Leven

De mond is essentieel bij kauwen, bijten, spreken, esthetiek en sociaal functioneren (Sheiham e.a., 2001a en 2001b). Problemen met de mondgezondheid kunnen gevolgen hebben voor de algemene gezondheid omdat het eten wordt bemoeilijkt, maar ook voor de persoonlijke kwaliteit van leven (sociaal isolement, decorumverlies). Goede mondverzorging kan mondgezondheidsproblemen voorkomen. Met mondverzorging wordt bedoeld het poetsen van tanden en kiezen met fluoride tandpasta, en/of het reinigen van het (gedeeltelijke) kunstgebit en het reinigen van de edentate (zonder tanden en kiezen) kaak. Bewoners van verpleeghuizen zijn voor hun mondverzorging veelal afhankelijk van het initiatief van het verzorgend personeel.

Een gezonde mond

Dit is een gezonde mond. De tanden en kiezen zijn schoon en het tandvlees is lichtroze.

Wat zijn de meest voorkomende tandheelkundige problemen bij ouderen?

- Cariës
- Parodontale problemen
- Mucosale problemen

De meest voorkomende tandheelkundige problemen zijn cariës (gaatjes), parodontale aandoeningen (tandvleesproblemen) en mucosale (slijmvlies) problemen.

Cariës

5

Mondzorg verpleeghuisbewoners

TNO Kwaliteit van Leven, 28 oktober 2008

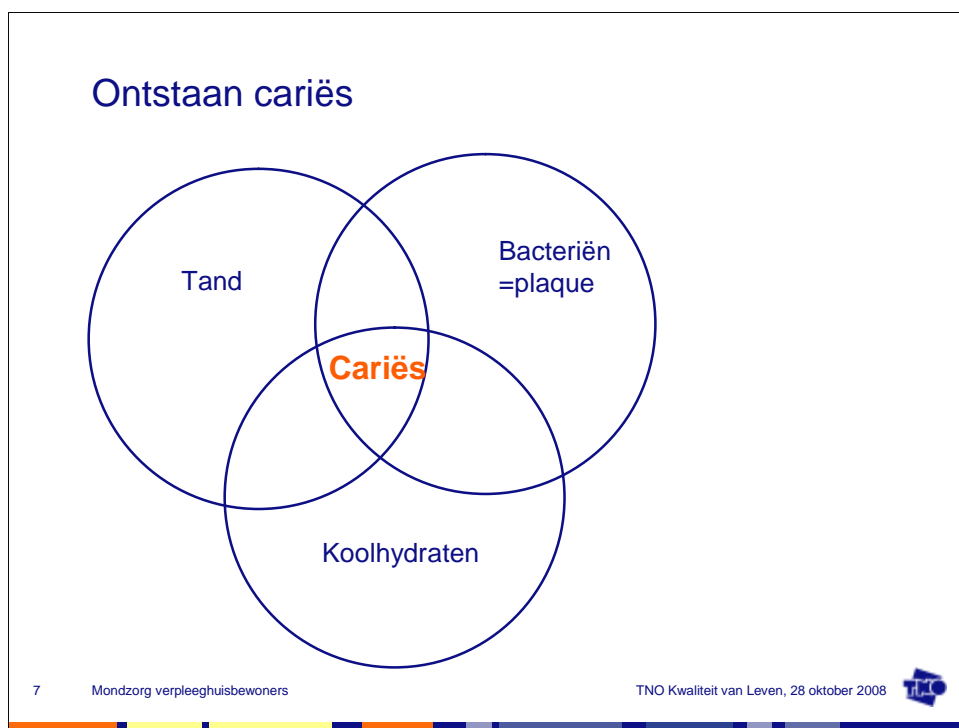

De volgende plaatjes laten voorbeelden van cariës zien.

Cariës

Het moge duidelijk zijn dat dit een slecht gebit is. De foto geeft goed aan dat cariës op verschillende plaatsen kan voorkomen: zowel tussen de tanden en kiezen maar ook op de overgang van tand naar tandvlees (tandhals).

Om cariës te krijgen zijn vier factoren nodig: een tand of kies, bacteriën (plaque), koolhydraten en tijdsduur. Wanneer deze factoren in voldoende mate aanwezig zijn, kan cariës ontstaan.

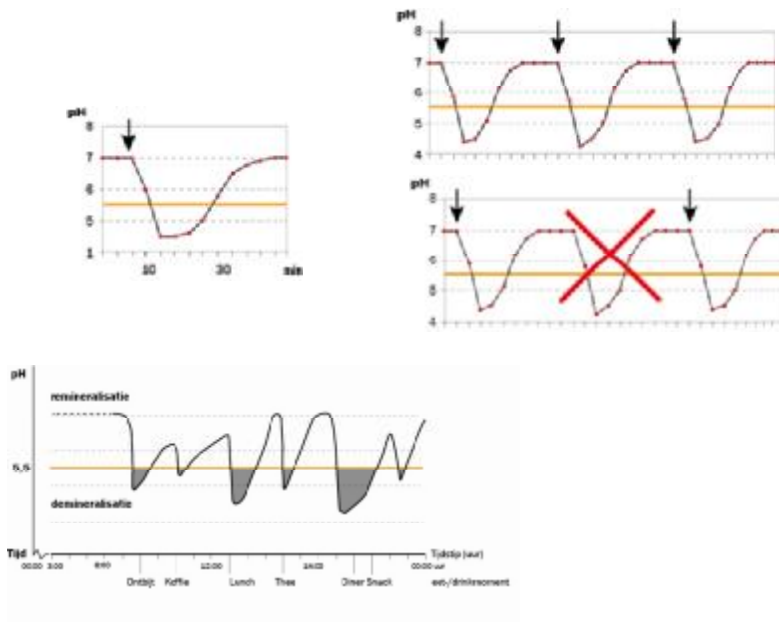
Anderzijds betekent dit dat wanneer een van de factoren niet aanwezig is het ontstaan van cariës kan worden voorkomen.

Wat gebeurt er precies in het cariësproces?

De bacteriën (plaque) op de tand of kies zetten koolhydraten om in zuren. Deze zuren lossen het glazuur van de tand/kies op en er ontstaat een miniscuul gaatje. Dit heet demineralisatie.

Op het moment dat men stopt met eten/drinken (dus met de toevoer van koolhydraten) zorgt het speeksel door de bufferende werking er voor de zuurgraad in de mond weer wordt geneutraliseerd en treedt het proces van remineralisatie op.

Wanneer de balans meer doorslaat naar demineralisatie dan naar remineralisatie ontstaat er een gaatje dat niet meer vanzelf kan worden gerepareerd.

Deze plaatjes geven de zuurgraad (pH) in de mond weer. Wanneer er een neutrale toestand heerst dan is de pH 7. Wanneer men iets eet/drinkt dan daalt de pH, het milieu in de mond wordt dus zuurder. Wanneer de pH onder de 5,5 komt, begint het proces van demineralisatie (het ontstaan van een gaatje), boven de 5,5 vindt het proces van remineralisatie (herstel) plaats.

Dit betekent dat hoe vaker men iets eet of drinkt op een dag, hoe vaker de pH onder de kritische waarde van 5,5 komt en het proces van gaatjes dus aan de gang is. Dit is dus de reden dat een van de aanbevelingen van het Ivoren Kruis om een goed gebit te hebben en te houden is om niet vaker dan 7 keer per dag iets te eten of te drinken. Het laatste plaatje geeft aan wat er op een dag aan eet- en drinkmomenten zoal plaatsvindt.

Plaque

Deze mond is ongezond. De witte aanslag op de tanden is plaque en het tandvlees is ontstoken (rode randen).

Tandvleesontstekingen

- Gingivitis
- Parodontitis

- Plaque

Plaque speelt zowel bij het ontstaan van cariës een rol als ook bij het ontstaan van tandvleesontstekingen. De milde vorm van tandvleesontsteking is gingivitis. Het tandvlees is licht ontstoken, bloedt bij sondering en/of bij tandenpoetsen. Het tandvlees is rood gekleurd en mogelijk wat opgezwollen.

Parodontitis is een ernstigere vorm van tandvleesontsteking. Ook hier bloedt het tandvlees makkelijk. Er is sprake van aanhechtingsverlies van de tand/kies in het bot. De tand/kies zit niet met vezeltjes vast aan het bot. Als het tandvlees zodanig ontstoken is, gaan die vezeltjes los en ontstaat er een ruimte tussen de tand/kies en het bot. Er is dan sprake van pocketvorming. Het uiteindelijke resultaat kan zijn dat de tand/kies los gaat staan en verloren kan gaan.

Gingivitis

De rode randjes van het tandvlees wijzen op gingivitis.

Parodontitis

Hier is sprake van verregaande parodontitis. Het tandvles is ontstoken, de tanden/kiezen staan niet goed meer in het bot.

Slijmvliesafwijkingen

- Prothese stomatitis
- Micro organismen
- Slecht passend kunstgebit

In de groep van ouderen is de meest voorkomende slijmvliesafwijking de prothese stomatitis. Hierbij is het mondslimvlies geïrriteerd door het dragen van een prothese. De reden kan zijn dat de prothese slecht past (frictie) of dat de prothese niet goed schoon is (bacteriën), of een combinatie van beide. Prothese stomatitis is te herkennen aan rood en geïrriteerd slijmvlies (gehemelte of kaakwallen).

Prothese stomatitis

Prothese stomatitis

Ter voorkoming

- Zelfzorg – al dan niet met hulp
- Professionele tandheelkundige zorg

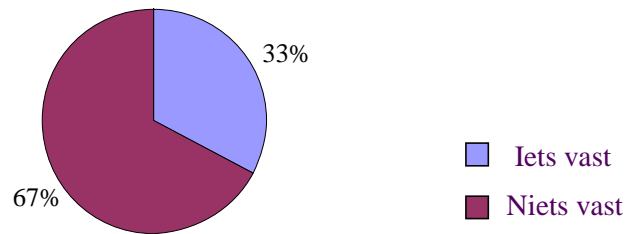

Door het uitvoeren van een goede mondzorg kunnen mondziekten als cariës en tandvleesontstekingen worden voorkomen.

Het allerbelangrijkste hierbij is de zelfzorg, dus het dagelijks reinigen van de mond/het gebit. Wanneer men niet (meer) in staat is om deze verzorging zelf uit te voeren dan is hulp daarbij geboden door verzorgend personeel of mantelzorgers.

Onder professionele tandheelkundige zorg wordt verstaan de zorg die geleverd wordt door tandarts, mondhygiënist of preventieassistent. Deze zorg behelst dus niet de dagelijkse zelfzorg.

Wat weten we? Verdeling mondsituatie klinisch?

In 2002 had twee derde van de verpleeghuisbewoners “niets vast” in de mond, een derde had nog wel “iets vast” in de mond. Met “iets vast” wordt hier bedoeld dat men (enkele) eigen tanden of kiezen, kronen, bruggen of implantaten in de mond heeft. Deze kunnen dus niet uit de mond gehaald worden om schoon te maken.

Wat weten we?

- 45% van de dentate bewoners heeft plaque
- Er is behoefte aan opleiding en bijscholing van het verzorgend personeel
- TNO-rapport, Kalsbeek et al., 2002; Ned Tijdschr Tandheelk 113:90-95

Bij ongeveer de helft van de bewoners uit die verpleeghuizen werd plaque op de tanden en kiezen aangetroffen. Dat betekent dus dat de tanden en kiezen niet schoon zijn.

Uit datzelfde onderzoek bleek dat het verzorgend personeel aangaf niet goed te weten hoe de verschillende gebitssituaties verzorgd dienen te worden. Er bleek behoefte aan opleiding en scholing van het verzorgend personeel met betrekking tot de mondverzorging.

Zo ontstond het idee om instructiekaarten te maken.

Doel van het project “Instructiekaarten mondverzorging verpleeghuisbewoners”

- Verbeteren van mondhygiëne van verpleeghuisbewoners
- het makkelijker maken van de mondverzorging voor de verzorgenden d.m.v. het geven van concrete instructies.

Het doel van het project “Instructiekaarten mondverzorging verpleeghuisbewoners” was:

1. Het verbeteren van de mondhygiëne van verpleeghuisbewoners
2. Het makkelijker maken van de mondverzorging voor het verzorgend personeel door middel van het geven van concrete instructies.

Het idee daarbij was dat als je beter weet hoe en wat je moet doen, de daadwerkelijke uitvoering ervan ook beter gaat.

Instructiekaarten en -DVD

Het idee was om voor verschillende gebitssituaties instructiekaarten te maken zodat het verzorgend personeel a) weet wat de betreffende bewoner in zijn mond heeft en b) hoe dat het beste verzorgd kan worden.

In een onderzoek is vervolgens gekeken of de instructiekaarten daadwerkelijk effect hebben en of het werken met de instructiekaarten haalbaar is.

Fase 1

- Ontwikkeling instructiekaarten
- Ontwikkeling DVD

Instructie-DVD

21 Mondzorg verpleeghuisbewoners

TNO Kwaliteit van Leven, 28 oktober 2008

Er werd een DVD gemaakt ter begeleiding van de instructiekaarten. Op de DVD wordt getoond hoe de instructies dan daadwerkelijk moeten worden uitgevoerd.

Welke gebitssituatie zijn er?

- Eigen dentitie
- Frame / plaatje
- Volledige prothese
- Overkappingsprothese
- Niets

Omdat er op de instructiekaarten slechts basale verzorging zou moeten komen te staan, is er gekozen om een eenvoudige indeling van gebitssituaties te kiezen.

Deze indeling was:

- Eigen tanden en kiezen;
- frame of plaatje;
- volledige prothese (kunstgebit);
- overkappingskunstgebit;
- niets.

Omdat een bewoner verschillende gebitssituaties in de boven- en onderkaak kan hebben, werden er dus bovenkaakkaarten gemaakt (5 verschillende) en onderkaakkaarten (5 verschillende). Zo kan voor elke bewoner een combinatie van een bovenkaakkaart en een onderkaakkaart worden gemaakt die overeenkomt met de situatie in de mond van de betreffende bewoner.

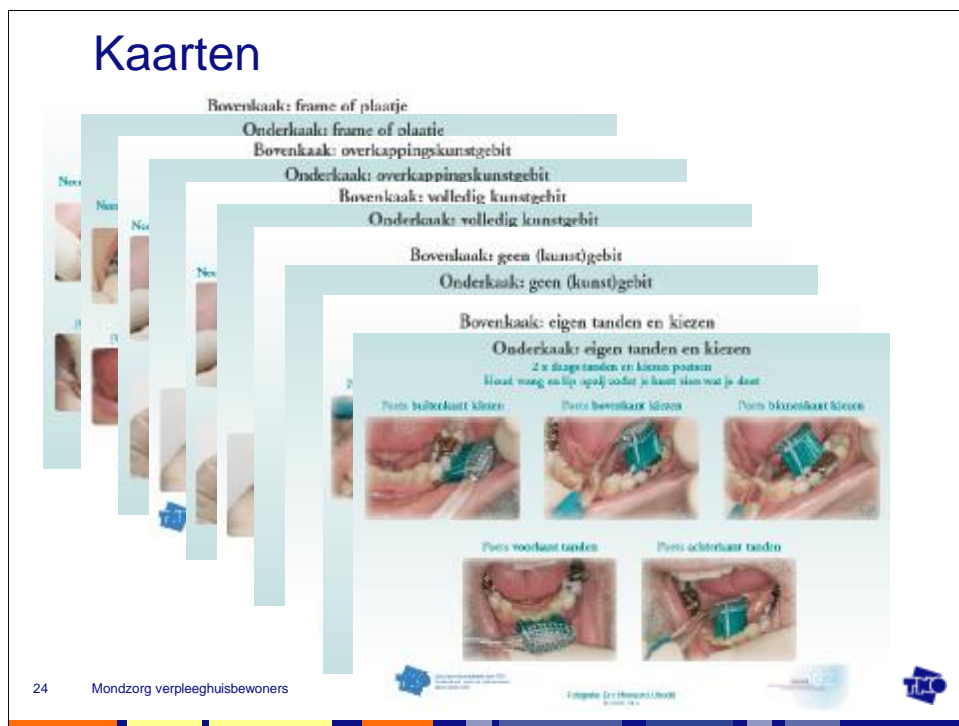
Instructiekaarten mondverzorging

De instructiekaarten zijn zo gemaakt dat de onderkaakkaart met ringetjes aan de bovenkaakkaart vastgemaakt kunnen worden zodat de twee kaarten onder elkaar hangen en men met een oogopslag kan zien wat de gebitssituaties zijn in boven- en onderkaak en welke verzorging deze nodig hebben.

Vervolgens kan de onderkaakkaart omhoog geklapt worden zodat de privacy wordt geborgd. Dan ziet men dus alleen de tandenborstel met “Mondzorg in kaart”.

Uiteraard kunnen de kaarten ook in het zorgdossier worden bewaard.

Totaal zijn er dus 10 verschillende instructiekaarten: 5 voor de bovenkaak en 5 voor de onderkaak. In de slides hierna worden deze besproken.

Voor alle gebitssituaties geldt:

Wanneer er in de mond moet worden schoongemaakt dan is het meestal handig om achter de bewoner te staan, zodat je het hoofd kunnen steunen. Zit de bewoner in een rolstoel, maak dan gebruik van de hoofdsteun.

Houd wang en lip opzij zodat je goed kunt zien wat je doet. Dat maakt het voor jezelf maar ook voor de bewoner prettiger.

Wanneer er iets buiten de mond moet worden schoongemaakt: haal het kunstgebit, frame of plaatje uit de mond. Poets deze met water en vloeibare zeep en bewaar het 's nachts in een bakje *zonder* water.

Gebitssituatie: Eigen tanden en kiezen.

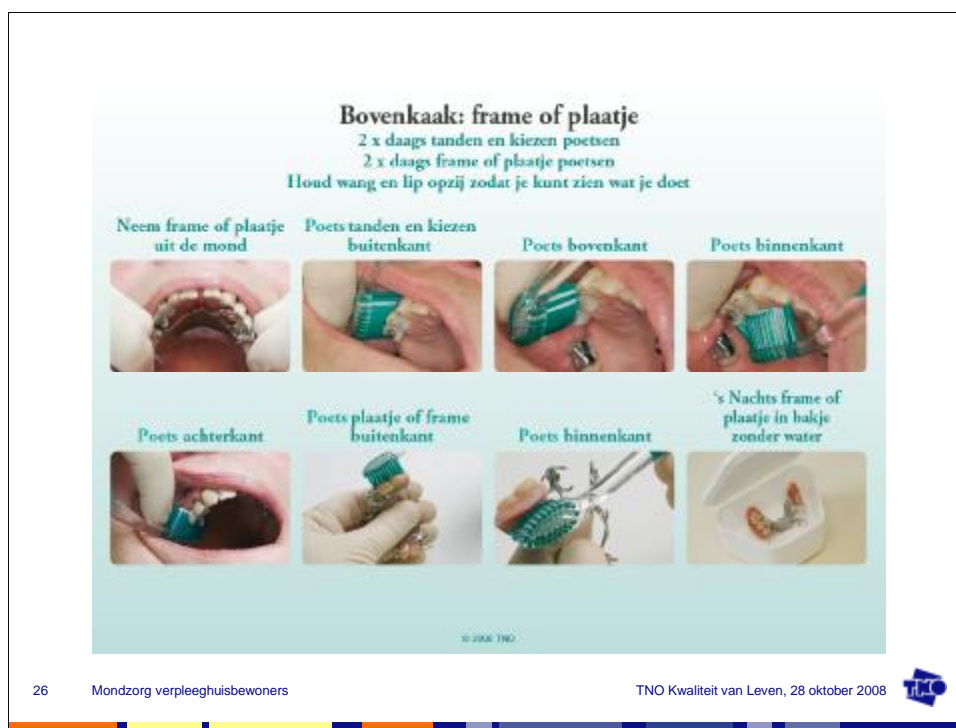
De eigen tanden en kiezen kunnen zijn aangevuld door kronen, bruggen en implantaten. Dit alles zit vast in de mond en moet in de mond worden verzorgd.

Instructies:

Twee maal daags poetsen met fluoridehoudende tandpasta.
 In ieder geval 's avonds voor het slapen gaan.

Zet de borstel schuin in tegen het randje van het tandvlees.

Poets volgens de drie B's: Buitenkant, bovenkant, binnenkant.

Gebitssituatie: Frame of plaatje.

Bij deze gebitssituatie is er sprake van zowel “iets vast” (eigen tanden en kiezen) als “iets uitneembaars”. Dit betekent dat er dus zowel in de mond als buiten de mond moet worden verzorgd.

Voor de verzorging van de eigen tanden en kiezen (in de mond dus) gelden de volgende instructies:

Twee maal daags poetsen met fluoridehoudende tandpasta. In ieder geval ‘s avonds voor het slapen gaan.

Zet de borstel schuin in tegen het randje van het tandvlees.

Poets volgens de drie B’s: Buitenkant, bovenkant, binnenkant.

Voor de verzorging van het frame of plaatje:

Neem het frame of plaatje uit de mond.

Poets twee maal daags het frame of plaatje aan alle zijden met vloeibare zeep.

Leg het frame of plaatje ‘s nachts in een bakje zonder water.

Bovenkaak: volledig kunstgebit
 2 x daags mond reinigen
 2 x daags kunstgebit poetsen
 Houd wang en lip opzij zodat je kunt zien wat je doet

Neem kunstgebit uit de mond	Reinig kaak met nat gaasje	Reinig gehemelte met nat gaasje
		
Poets kunstgebit buitenkant	Poets binnenkant	's Nachts kunstgebit in bakje zonder water
		

© 2008 TNO

27 Mondzorg verpleeghuisbewoners TNO Kwaliteit van Leven, 28 oktober 2008

Gebitssituatie: Volledig kunstgebit.

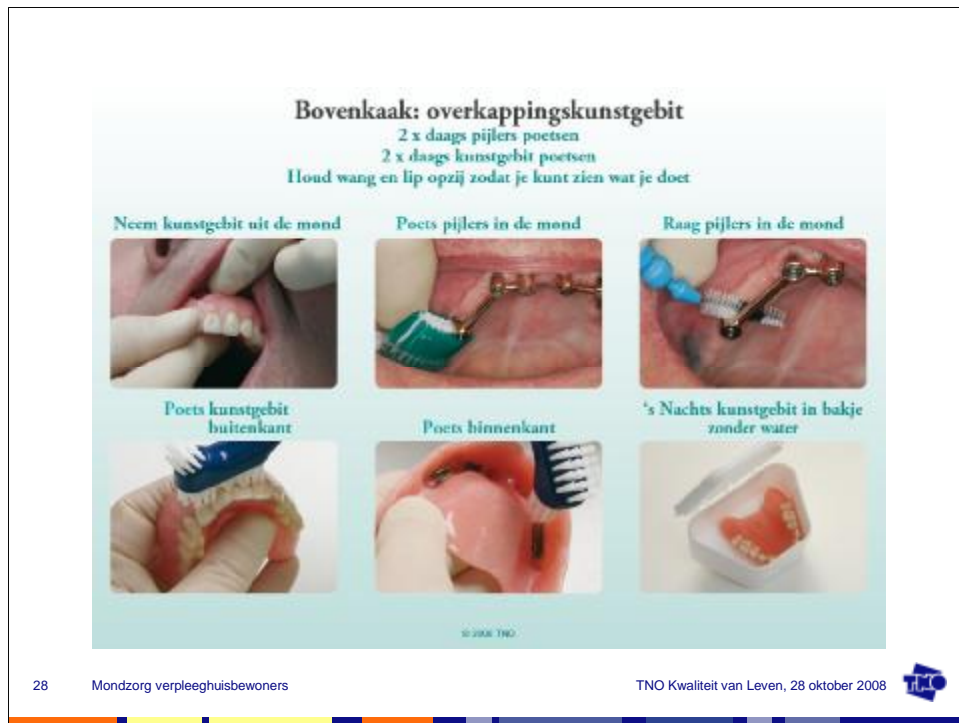
Instructies:

Neem het kunstgebit uit de mond.

Reinig de kaak en het gehemelte twee maal daags met een nat gaasje.

Poets het kunstgebit twee maal daags met vloeibare zeep.

Leg het kunstgebit 's nachts in een bakje zonder water.

Gebitssituatie: overkappingskunstgebit.

Het overkappingskunstgebit is een kunstgebit dat rust op pijlers (tandwortels of implantaten). Dit betekent dat er in de mond nog “iets vast” zit dat gepoetst dient te worden.

Instructies:

Neem het kunstgebit uit de mond.

Poets twee maal daags de tandwortels of implantaten of stegconstructies met fluoridehoudende tandpasta. In ieder geval ‘s avonds voor het slapen gaan. Gebruik eventueel een rager om goed onder de constructies te kunnen reinigen.

Poets het kunstgebit twee maal daags met vloeibare zeep.

Leg het kunstgebit ‘s nachts in een bakje **zonder** water.

Bovenkaak: geen (kunst)gebit
2 x daags mond reinigen
Houd wang en lip opzij zodat je kunt zien wat je doet

Reinig kaak met nat gaasje

Reinig gehemelte met nat gaasje

© 2008 TNO

29 Mondzorg verpleeghuisbewoners TNO Kwaliteit van Leven, 28 oktober 2008

Gebitssituatie: niets (geen gebit of kunstgebit).

Instructies:

Reinig de mond (kaak en gehemelte) twee maal daags met een nat gaasje.

Hoe pakken we het aan in ons verpleeghuis?

- Zorg voor draagvlak binnen het management!!
- Wat moet er geregeld worden? Wie doet wat?
- Implementatiestrategie:
 - Verspreiding
 - Adoptie
 - Gebruik
 - Continuering

Zie hiervoor het artikel van Schuller et al.,

Instructiekaarten mondverzorging verpleeghuisbewoners –
proefimplementatie en evaluatie

Aanbevelingen

- Aanstellen van implementatiecoördinator en een inhoudsdeskundige
- Interne scholing
- Verhogen eigen-effectiviteitsverwachting
 - Daadwerkelijk oefenen
 - Vraagbaak

Zie hiervoor het artikel van Schuller et al.,

Instructiekaarten mondverzorging verpleeghuisbewoners –
proefimplementatie en evaluatie

En met al deze kennis – gaan we nu aan de slag

- En waarom? Omdat een goed gebit belangrijk is en
- Om er voor te zorgen dat dit niet de toekomst is.....

